

Cinquanta anys de la píndola

El maig del 1960 s'aprovava als Estats Units la comercialització de la píndola contraceptiva. Per primera volta a la història, les dones podien decidir quan tenir fills gràcies a un medicament que va contribuir a la seua emancipació.

A primer cop d'ull sembla innocu. A penes la mida d'una pila de botó, diminuta, insípida i inodora. I, malgrat la seua vulgaritat, diuen que és la causant d'una de les més grans revolucions de la història. Com el foc o la roda, la píndola contraceptiva forma part del catàleg de descobertes que van marcar un abans i un després en l'esdevenidor de la humanitat. Sense la píndola, avui les nostres generacions continuaríem reproduint-nos de manera insostenible, continuaríem portant a aquest món sis, set, vuit i qui sap si nou fills, amb tots els problemes associats per a l'equilibri de la llar i –més important encara– del món. Amb la descoberta de la píndola es pogué posar fre als alts índexs de natalitat, però també va contribuir a assolir fites com ara la incorporació de la dona a les feines remunerades o el gaudi d'una sexualitat plena. “La píndola, com mai abans, va donar poder de decisió a la dona”, diu Neus Prat, presidenta de la Societat Catalana de Contracepció. La revista *Economist* l'ha considerada com l'avang científic més important del segle XX. Però això no lleva que encara avui, des d'alguns sectors, siga percebuda com una promotora de la promiscuïtat.

Tot cercant la fórmula màgica. Esmentar un sol responsable que avui més de cent milions de dones comencen la jornada engolint una pastilla no és pas senzill. Foren diversos, i amb finalitats contraposades, que van coadjuvar a elaborar un medicament per a impedir que cada relació sexual acabara a la sala de parts. De fet, l'assoliment i la comercialització de la píndola foren deguts a un conjunt de casualitats i troballes accidentals. Al començament d'aquest laberint, posem-hi Margaret Sanger, natural de Corning, a Nova York. Sanger havia quedat òrfena de jove. Sa mare havia mort a cinquanta anys, després d'haver portat a aquest món divuit criatures. D'aquella circumstància, en nasqué un esperit rebel determinat a trobar la manera de posar fi a l'esclavatge a què s'havia vist sotmesa

Els moviments d'emancipació de les dones es feren forts durant tot el segle XX.

la seua mare. Però Sanger, infermera de professió, no tenia els mitjans per a dur endavant les seues aspiracions. Sortosament, el 1917 va conèixer Katharine Dexter McCormick, una biòloga amb recursos i fervorosa feminista. Bo i plegades, fundaren la Lliga pel Control de la Natalitat, fòrum des del qual proclamaven la necessitat de frenar la disbauxa de la natalitat. Les conseqüències de la Gran Depressió –menys capacitat adquisitiva, menys possibilitats de mantenir una família extensa– van popularitzar els postulats que Sanger i McCormick propugnaven.

Amb tot i això, la Lliga mancava d'un instrument fiable, innocu per a oferir a aquelles dones que s'arribaven a les clíniques de control de la natalitat que anaven sorgint, esglaonadament, arreu dels Estats Units. Fou el 1951 que Sanger va trobar, en una festa, Gregory Pincus, el científic que les ajudà a trobar la fórmula màgica. Després d'anys i anys de feina al laboratori, aquest fisiòleg havia arribat a la conclusió que la injecció de progesterona, en dosis adequades, podia blocar l'ovulació. En saber-ho, Sanger va persuadir McCormick perquè apadrinara les investigacions de Pincus. El fisiòleg es posà en contacte aleshores amb John Rock. Aquest físic, fervorós catòlic, pare de cinc fills i avi de divuit néts, era l'home que Pincus havia de menester per a encaixar les darreres peces del trencaclosques. Rock, un dels màxims experts dels Estats Units en matèria d'infertilitat, havia experimentat amb l'ús d'hormones per ajudar les dones a concebre. Feia servir progesterona per suprimir l'ovulació durant quatre mesos, retirava aquesta hormona i esperava un efecte rebot. El resultat, a la pràctica, era que moltes dones es quedaven embarassades. Sense desitjar-ho, Rock havia trobat la fórmula per a infertilitzar, a voluntat, les dones que ho desitjaren. Després d'uns quants assaigs a Puerto Rico, Pincus i Rock es van convencer de l'efectivitat de la substància. El 9 de maig del 1960, les autoritats sanitàries donaven via lliure a la comercialització de la píndola contraceptiva.

Aquella troballa era poc més que una bufetada al món catòlic, un afront als preceptes que s'havien proclamat de segles i segles enrere des de les troncs de les esglésies. Si la finalitat darrera

del matrimoni era la procreació, com s'havia de permetre un medicament que impedia d'engendrar un nou ésser i que, per tant, afeblia aquesta unió

sagrada?

Com es podia permetre de deslligar la dona del paper reproductor en què havia estat confinada? La por d'una reacció enfervorida del Vaticà i els seus acòlits era tan gran que fins i tot l'empresa que havia posat a la venda la pastilla, G.D. Searle&Co., va preparar un argumentari en què s'equiparava el producte amb mètodes de control de la natalitat tradicionals que havien obtingut el vist-i-plau de l'Església en anys precedents. La qüestió era guanyar la batalla de l'opinió pública.

Una revolució a dosis.

Tanmateix, no va caldre tant, perquè el pragmatisme es va imposar al dogma catòlic. En poc temps, la píndola s'havia convertit en un medicament d'ús habitual, i havia posat de manifest fins a quin punt la majoria de les dones estaven preocupades per la qüestió del control de la natalitat. L'any 1961 400.000 dones se la prenien; 1,2 milions un any més tard; i el triple d'això el 1965. La píndola “va permetre de decidir lliurement la maternitat, incardinar-la en les necessitats vitals –explica Ezequiel Pérez Campos, president de la fundació de la Societat Espanyola de Contracepció–. Això implica un canvi radical per a les dones en l'esfera social, política, econòmica, professional... Em pareix la gran troballa, la troballa que ha permès a les dones de separar sexualitat de procreació. Això ha donat llibertat. És una fita fonamental en la història de les dones.”

Rosa Almirall sap prou bé fins a quin punt va ser revolucionària la introducció de la píndola. Ella, que

Tants dubtes tants barrets

“La píndola no engreixa. Això és un mite”, diu, taxatiu, Ezequiel Pérez Campos, president de la fundació de la Societat Espanyola de Contracepció, quan hom li demana per una de les llegendes més arrelades sobre aquest mètode contraceptiu. Com explica el seu col·lega Joaquim Garcia, ginecòleg i responsable del Centre de Planificació Familiar de Massamagrell (Horta Nord), “hi ha molts recels i desinformació. A internet pots trobar-hi coses increïbles”. De la píndola s'ha dit que fa guanyar quilos, però també que disminueix el desig sexual o fins i tot que, amb el temps, pot causar càncer. La mala premsa de la píndola es pot atribuir a l'interès dels sectors més conservadors i reaccionaris, refractaris a acceptar un mètode contraceptiu que es va fer fort tan bon punt es va començar a comercialitzar. Amb tot, hi ha raons que expliquen –però no justifiquen– les reserves que avui dia encara perduren. “Al principi –explica Garcia– es van generar problemes per les altes dosis d'hormones que portaven les pastilles i perquè se les prenien dones que tenien contraindicacions que no es valoraven convenientment. Avui, tot això es té molt en compte.” I què es pot respondre als qui diuen que prendre's la píndola és alterar innecessàriament la fisiologia de la dona? “La naturalesa s'ha de respectar, però si la podem modificar en el sentit que ens done més felicitat i més qualitat de vida, no hi veig cap problema –diu Pérez Campos–. Què fem, si no? Deixem morir els xiquets de pigota o deixem d'agafar l'avió perquè no és natural?”

Al film *Revolutionary Road*, un naixement inesperat fa trontollar la parella, interpretada per Leonardo di Caprio i Kate Winslet.

és ginecòloga i obstetra, va viure en primer persona el procés des del grup Dones per l'Autoconeixement i Anti-concepció (DAIA), del qual va formar part del 1974 al 1984. Aquesta pionera i les seues col·legues feren mans i mànigues per "transmetre a les dones els coneixements que en matèria de contracepció hi havia a la resta del món". Cal tenir en compte que a casa nostra els contraceptius eren il·legals fins a la mort de Franco, de manera que la píndola era a les farmàcies però només es dispensava com a regulador menstrual. "Vam fer bona cosa d'il·legalitats!", recorda Almirall. Des del grup de DAIA, doncs, es dedicaren a fer pedagogia per descobrir a la gent de peu pla els beneficis dels mètodes contraceptius. "Anàvem pels barris... per donar informació." La píndola, segons relata, "despertava molta por, molts dubtes. D'una banda, hi havia ganes d'aprendre coses noves; d'una altra, hi havia molta por per culpa de mites, com ara que era cancerígena".

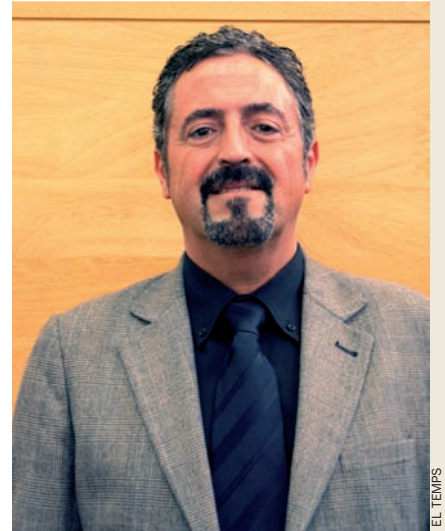
Per a moltes dones, la píndola va servir per a descobrir la pròpia sexualitat, una sexualitat que no implicava

necessàriament la procreació. Sense la por de quedar-se embarassada, moltes dones van tenir l'oportunitat de gaudir del sexe per primera volta a la seua vida. I això, que a hores d'ara pot semblar una obvietat, fou tota una revolució. "La píndola va servir perquè per primera volta moltes dones s'expressaren sexualment", explica Almirall. Amb tot, recorda, "els havíem d'insistir molt que la pastilla havia de servir per a gaudir del sexe, no perquè l'home continuara gaudint-ne i nosaltres no".

"La dona ve d'una història de submissió—explica Neus Prat, president de la Societat Catalana de Contracepció—. La píndola li va permetre de pensar en la seua sexualitat, va contribuir molt a la seua llibertat. Fou el punt de partida de moltes coses que van venir després." Les dades mostren fins a quin punt aquest mètode contraceptiu va suscitar canvis socials d'alta volada, en qüestions com ara el retard a l'hora de casar-se, la incorporació de la dona al mercat laboral, l'estructura familiar o la concepció de si mateixa. Segons dades extretes de la revista *Time*, el 1960 una americana tenia 3,6 fills de

A moltes dones, la píndola els va descobrir la pròpia sexualitat, una sexualitat que no implicava procreació

"Com més educació sexual, menor taxa d'avortament"

Ezequiel Pérez (Elx, 1957) és president de la fundació de la Societat Espanyola de Contracepció.

—Estem ben informats dels mètodes contraceptius?

—Tenint en compte que no es van legalitzar fins fa trenta anys, crec que hem avançat molt. Amb tot, continua havent-hi mancances, falses creences i mites, no tan sols entre la població jove sinó entre gent de més edat. Cada volta que fem enquestes percebem un descoñeixement important respecte a la sexualitat i la contracepció. Som

mitjana. Vint anys després, la xifra era inferior a 2. Per a Terry O'Neill, presidenta de l'Organització Nacional de la Dona dels EUA, "hi ha una línia directa entre la introducció de la píndola i els canvis en l'estructura familiar que avui veiem". El 1970, el 70% de les dones amb xiquets menors de sis anys treballaven a casa; el 30%, treballava. Avui aqueixa proporció s'ha capgirat.

Sí, però no. Amb tot, diverses persones consultades per EL TEMPS adverteixen que la sola disposició d'aquest contraceptiu no implicava automàticament un alliberament de la

a la societat de la informació, però cal la que la informació siga rigorosa, contrastada i acompanyada de formació perquè se'n pugui fer un ús adequat.

—A què es deuen a aquestes manances?

—Hi ha diverses qüestions: a la família es continua eludint la qüestió de la sexualitat i l'anticoncepció. Només un 50% de famílies parla amb franquesa sobre aquests temes. Al 50% restant s'acliquen d'ulls i es deixa que la informació arribi per unes altres vies. També és molt important que al sistema educatiu la informació sexual no és ben estructurada, sinó que s'hi presenta de manera transversal i voluntarista. Hauria de ser una matèria curricular i establerta clarament. Això cal afegir-hi que certs sectors socials i ideològics l'han bombardejada mitjançant arguments pseudo-científics.

—Què els diríeu a aquells que empen arguments pseudo-científics?

—Em pareix que és jugar de manera molt poc neta. Cadascú pot prendre la posició que vulga, però no pot agranar cap a casa dient inexactituds científiques. Cal separar la ciència del posicionament ideològic. Cal donar una informació d'acord amb les evidències i que cadascú pugui triar. S'han de deixar els arguments ideològics en el terreny de la ideologia, i no pas entrar al terreny de la ciència.

—Des de l'Església Catòlica s'adueix que discursos com el vostre menen a una promiscuïtat més extensa.

—Fins i tot es fan servir plantejaments erronis, com ara que tant la píndola contraceptiva com la post-coital són abortives, que tenen efectes negatius, entrebanquen el desenvolupament psicològic normal de la dona... Tot això és contraproduent. Aquesta mena d'arguments no fan sinó confondre la societat i crear molts problemes afegits. Una dona que es queda embarassada per una informació errònia recorre a una interrupció de l'embaràs, que és una situació molt més complexa. Aclucar-se d'ulls, ignorar la veritat no nega l'evidència. Les persones som sexuades, i per tant tenim necessitats. La cosa important és disposar d'informació per a poder triar el nostre camí. Com més coneix un jove la seua situació, més capacitat té per a decidir lliurement. I això no significa, ni de bon tros, que siga més promiscu o comence abans les seues relacions. Probablement, tindrà més arguments per a decidir lliurement i no actuarà per mimesi o per atracció d'allò que és prohibit. Crec que la informació ens fa lliures absolutament a tots. Negar la informació només coarta la nostra llibertat i la nostra capacitat de decisió.

—En el context europeu, som a la cua?

—Tenim els percentatges de França, Alemanya o el Regne Unit en qüestions com ara mètodes contraceptius i inici de les relacions sexuals. Respecte a interrupcions voluntàries de l'embaràs no som al capdavant, ni entre els darrers. Entre els que menys en tenen

hi ha Alemanya, Bèlgica o els Països Baixos, que tenen taxes molt més baixes perquè s'hi fa una bona educació sexual. Allí comencen l'educació sexual molt precoçment i, així i tot, no hi ha més promiscuïtat, ni més interrupcions de l'embaràs.

—Defenseu que es faça més educació sexual a l'escola, doncs?

—Sí. A més, cal ser precoços, i adequar els materials a les edats dels xiquets. Això no ho dic jo: hi ha països que fan servir aqueixes tècniques i els va francament bé. D'aquesta manera es desdramatitza la sexualitat, que passa a ser considerada una cosa normal, tal com ha de ser. Això permet que les persones visquen la sexualitat amb normalitat i trien la seua pròpia opció de manera molt més lliure i conscient.

—Edat precoç, què vol dir?

—Des que naixem som persones sexuades. És clar que no podem parlar de relacions sexuals coitals a un xiquet de cinc anys, però a set anys o vuit es pot començar a parlar de la fisiologia de la reproducció. Cal educar les persones en el respecte de les opcions sexuals, manifestar-los els afectes de manera regular, per tal de no crear malestar, traumes ni actituds que porten a la infelicitat. I cal fer-ho a les edats que ho fan a Alemanya, els Països Baixos o Bèlgica, a l'edat de set anys. No s'ha de tenir por de parlar de sexualitat. Tot allò que tinga relació amb el sexe ho tenim excessivament atrofiat. Hem de deixar d'associar-ho a quelcom dolent. El sexe és bo, cal fer-lo servir de manera correcta.

dona. "Una cosa és la píndola i una altra, els valors imperants a la societat", adverteix Carme Freixa, psicòloga i experta en salut sexual. Rosa Almirall il·lustra aquesta disjuntiva molt gràficament: "Hi havia dones que venien i et demanaven que diguessis als seus homes que les píndoles se'ls posaven molt malament, perquè el seu marit, amb això de no poder-se quedar embarassada, volia sexe tres vegades cada dia. La píndola tota sola no significava res."

Fins a quin punt tots els canvis sociològics dels quals va anar seguit el descobriment de la píndola en foren

resultat, o bé formaven part d'un moviment més ampli d'alliberament de les dones? Saber si la popularització d'aquest mètode contraceptiu en va ser responsable és força difícil. Amb tot, sembla clar que tots aquells canvis no haurien estat possibles sense un canvi d'actitud de les dones com els que, des de diverses esferes, havien reivindicat les feministes durant les dècades precedents. La revolució de la píndola, doncs, fou una revolució amb matisos. Perquè, com diu Rosa Almirall, la píndola no feia sinó "impedir que et quedessis embarassada. No et feia una persona més autònoma.

En tot cas, et feia més autònoma si eres en el camí de ser més autònoma. Però si no, no". La psicòloga Carme Freixas apunta en la mateixa direcció. Considera que "se sobrevalora el paper de la píndola. És com dir que els electrodomèstics van alliberar la dona. Els electrodomèstics només van fer que totes les tasques que requereien sobre les dones passessin a ser una mica més còmodes. L'alliberament va arribar quan la dona va dir: 'Si tu treballes i jo treballo, ens ho hem de repartir d'una altra manera.'"

Violeta Tena